

GOSPODĂRIA-ATELIER DE PRELUCRARE A CHIHLMBARULUI DIN COLȚI – O NOUȚATE ÎN MUZEELE ETNOGRAFICE ÎN AER LIBER DIN ROMÂNIA

Florin STREZA
Ciprian POPA

Extragerea și prelucrarea chihlimbarului – Scurt istoric

Chihlimbarul este o rășină fosilă provenită din unele specii de pin, având uneori culoarea caracteristică galbenă ca mierea sau ca ceara, altelei brun-roșcat sau verde-negru. Se topește la 300 grade C, arde cu flacără, se dizolvă în solvenți organici și se electrizează prin frecare. Prezintă incluziuni diverse (gazoase, pământoase, lichide, insecte, resturi de insecte sau plante), bine conservate, fenomen care s-a produs acum 60-40 milioane de ani. *Chihlimbarul* este un produs al coniferelor în stare patologică, variind în ceea ce privește compoziția și prezentarea, după vârsta și starea arborelui secretor, după anotimpul, locul, condițiile atmosferice și alte circumstanțe în care se secretă rășina.

Cele mai cunoscute varietăți sunt: *succinitul* (chihlimbarul de Baltica), *sime-nitul* (chihlimbarul sicilian), *rumanitul*

(chihlimbarul din Carpații României și din Sakhalin, Rusia), *valchovitul* (rășină fosilă din Moravia), *burmitul* (rășină extrasă din Burma Superioară și prelucrată în China) și *ajkaitul* (rășină fosilă din Ungaria)¹.

Chihlimbarul, ca materie primă pentru fabricarea de amulete și podoabe, era folosit încă din Paleoliticul târziu (acum aproape 12.000 de ani). În era Mezolitică, chihlimbarul era folosit la prelucrarea de figurine zoomorfe, utilizate ca amulete. Majoritatea obiectelor din această perioadă provine din descoperiri izolate. Neoliticul a adus o înflorire a meșteșugului prelucrării chihlimbarului. Primele podoabe de chihlimbar aveau ca model bijuterii cunoscute anterior, realizate din alte materiale. Pe măsura acumulării de cunoștințe cu privire la proprietățile chihlimbarului și la arta prelucrării acestuia, apar modele noi, deosebite, iar chihlimbarul devine foarte răspândit.

În perioada timpurie a Epocii Bronzului, în locurile unde au trăit grupuri neolitice, producția de articole de chihlimbar înflorește și se dezvoltă în continuare.

În anul 340 î.Hr., filozoful grec Aristotel elaborează teoria potrivit căreia chihlimbarul își are originea în sucurile secretate de arbori. În anul 1751 mineralogul J. Behman, stabilește originea acestei pietre semiprețioase, o rășină fosilă².

Geologul Oscar Helm denumește chihlimbarul românesc *rumanit*³. Ca vechime geologică, rumanitul are între 60 și 40 milioane de ani, deosebindu-se de celelalte prin proveniența rășinii din care s-a constituit. Descoperirile acestei rășini semiprețioase au fost întâmplătoare. Cele

-
1. xxx – *Chihlimbarul bijuterie și elixir*; Muzeul Județean Buzău, 2005.
 2. xxx – *Chihlimbarul bijuterie și elixir*; Muzeul Județean Buzău, 2005.
 3. xxx – *Chihlimbarul bijuterie și elixir*; Muzeul Județean Buzău, 2005.

mai mari cantități s-au obținut în zona Buzăului, unde, în secolele XIX – XX, s-a trecut la o exploatare organizată.

Descoperiri întâmplătoare provin de la: Pietricica și dealul Cozia (județul Neamț), Moinești și Târgu-Ocna. (județul Bacău), Poiana Vărbilău, Chiojdeanca, Șoimari, Șotriile, Teleaga și Câmpina (județul Prahova), Valea Pănătăului, Valea Nehoiașului, Valea Roșcoiului, Piatra Corbului (județul Buzău).

Primele date despre existența chihlimbarului în Munții Buzăului le avem de la contele rus Demidov, din anul 1837, care a fost impresionat de *ambra de Buzău*, străbătând Valea Sibiciului și Valea Boului. Prima atestare documentară cu privire la folosirea chihlimbarului în zonă este din perioada lui Mihnea Vodă, când, în timpul unei vizite făcute împreună cu soția sa la biserica din Aluniș, oferă o danie ce cuprindea și o ușă încrustată cu mai multe bucăți de chihlimbar⁴.

Marele savant Gh. Munteanu-Murgoci, impresionat de această rășină semiprețioasă, a realizat studiul geologic *Zăcămintele succinului din România – Studiu geologic - 1902*. Reputația sa o dobândește după expunerea la „Expoziția Universală de la Paris”, în anul 1867, unde a fost expus chihlimbar de Colți alături de „Cloșca cu puii de aur”, care aduc României medalia de aur.

Exploatarea organizată a chihlimbarului din spațiul românesc s-a făcut numai în zona Sibiciu și Colți. Din istoricul acestor exploatare, amintim câteva semnificative. În anul 1828, la punctul „Fota Budei” din zona Colți, trupele rusești aflate în Țările Române încearcă o exploatare de scurtă durată⁵. În anul 1865 se efectuează exploatarea sub îndrumarea subprefecților de Buzău, Nac Iarcu și C. Păltineanu⁶. În anul 1920 începe exploatarea sistematică în 39 de puncte, efectuată de inginerul Dumitru Grigorescu care obține concesionarea unui teren din județul Buzău, bogat în acest zăcământ. Rezultatele bune ale extracției (1923 – 67 kg; 1924 – 130 kg; 1925 – 120 kg) îl determină pe Grigorescu să obțină concesionarea și arendarea terenurilor pe 50 de ani. În anul 1935, Dumitru Grigorescu moare accidental, iar după

această dată, extracțiile s-au făcut cu întreruperi până la 3 februarie 1948 când Ministerul Minelor și Petrolului hotărăște încheierea definitivă a exploatareii.

Între anii 1981- 1986, același minister organizează o exploatare sistematică condusă de inginerul Liviu Drăgănescu, venit de la salina Slănic Prahova. Materialul extras a fost distribuit la mai multe instituții și o mare parte din el s-a „pierdut” în colecții europene. Rumanitul, prin raritatea și frumusețea lui, devine tot mai scump și mai căutat.

Primele ateliere pentru prelucrarea chihlimbarului obținut prin achiziționare de la localnici au aparținut zugravului de biserici și sculptorului Grigore Siliceanu (1861), Braug și Parnstein din București (pe la 1888)⁷ și lui Albert Savados din Ploiești (pe la 1881). În Buzău, între anii 1886-1890, bijutierii Braunstein și Șapcaliu se ocupau cu prelucrarea chihlimbarului iar în anul 1895 li se adaugă și Ulise Rușavețeanu. Fasonarea chihlimbarului se făcea cu ajutorul unui polizor cu plăci de coriodon și glaspapier.

Frumusețea coloritului, luciul, transparenta și raritatea acestei rășini fosile rarissime au plasat chihlimbarul, încă din timpuri îndepărtate, în rândul pietrelor magice, cu funcția de amuletă. Este greu de trasat o graniță între funcția apotropaică de amuletă și rolul lui în ocrotirea sănătății, de unde își trag obârșia practicile

4. Fraquet, Hellen – *Amber*, Butterworths Gem Books, London, 1987.

5. xxx – *Minimonografie (nepublicată)*, Primăria Colți, județul Buzău, 2002.

6. xxx – *Minimonografie (nepublicată)*, Primăria Colți, județul Buzău, 2002.

7. xxx – *Minimonografie (nepublicată)*, Primăria Colți, județul Buzău, 2002.

medicale populare. Chihlimbarul era folosit ca panaceu universal („tămăduirea a orice”), asemenea aspirinei.

După Pliniu cel Bătrân, chihlimbarul de culoare aurie purtat la gât apăra împotriva febrei și a altor suferințe atât măcinat și amestecat cu miere de albine apăra vederea. Sub formă de praf alina durerile de stomac⁸. Alte credințe spun că: chihlimbarul lichid calmează toate sângerările, oprește vărsăturile, scurgerile de puroi, are efect pentru cataractă și pentru bolile amigdalelor. o cantitate foarte mică fiind benefică pentru problemele urinare. Acidul succinic, dizolvat în apă și apoi redistilat, vindecă anumite boli de piele. În farmacia homeopată poloneză se găsește un unguent cu chihlimbar și tinctură de chihlimbar folosit împotriva durerilor reumatice, nevralgiilor și bolilor articulare⁹.

Muzeul Județean Buzău începe să strângă obiecte de chihlimbar din comuna Colți încă din anul 1979 iar la 14 iunie 1980 deschide o expoziție cu peste 270 de piese brute și prelucrate. În localitatea Colți s-a organizat un muzeu local cu acest profil, colecția muzeală Colți fiind vizitată, anual, de un număr mare de turiști.

Chihlimbarul românesc a dobândit renume internațional în secolul XIX, odată cu moda confecționării accesoriilor pentru fumat din rășini fosile. Se credea că

folosirea chihlimbarului împiedică transmiterea germenilor, făcându-l astfel materialul ideal pentru țigarete. Muștiucuri de pipă sau narghilele orientale. În cea mai mare parte, chihlimbarul era adunat de către localnici și exportat în stare brută la Viena și Istanbul.

În colecțiile din străinătate există numeroase piese de rumanit, de dimensiuni, forme și culori diferite cu funcții diferite (broșe, dragon sculptat, maimuță, pește sculptat, personaje biblice).

Moda a fost susținută considerabil de atenția dată chihlimbarului românesc la sfârșitul sec XIX și începutul secolului XX, de către familia regală. Medalioane, cercei și accesorii pentru fumat, confecționate din chihlimbar românesc și-au făcut loc ca daruri regale oferite oamenilor de seamă din întreaga lume. Astăzi multe dintre aceste piese sunt obiecte de muzeu, dar din când în când mai apar în licitații, atunci când unele colecții vechi sunt vândute pe piață. Prețurile oferite depind de valoarea și raritatea obiectelor dar și de misiunea și averea celor ce licitează.

Căutarea chihlimbarului nu a reprezentat, niciodată, o preocupare permanentă a locuitorilor din zona Văii Boului și a Văii Sibiciului. Perioadele în care ieșea la iveală chihlimbarului erau primăvara, când vegetația era la început și după ploii mai intense ce provocau surpări ale malurilor. Instrumentarul era unul cât se poate de rudimentar (sapă și crampăn), exploatarea industrială fiind foarte dificilă datorită fragilității filonului de chihlimbar. Se duceau „la cules” chihlimbar femeile și copiii, mai rar bărbații, iar descoperirea unei pietre mai mari reprezenta un bun valorificat în momentele dificile ale familiei. După ce sunt lustruite cu glaspapier și cu o pânză dură (prelucrarea se făcea foarte rar în ateliere specializate), pietrele erau purtate la gât, într-un săculeț de pânză, ca apărător împotriva bolilor sau se țineau în „casa mare”, aproape de icoană. Și astăzi, chihlimbarul este folosit în tratamentul diferitelor boli. Țăranul îl dizolva în țuică și lua câte o linguriță în tratamentul suferințelor de rinichi, de stomac, de reumatism, de gripă ș.a. Aceeași soluție se aplică pe compresii în

8. Fraquet, Helen – *Amber*, Butterworths Gem Books, London, 1987.

9. Fraquet, Helen – *Amber*, Butterworths Gem Books, London, 1987.

afecțiunile externe (răni, iritații, conjunctivite, mușcături de animale, bătăături etc.).

În cadrul preocupărilor Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibului de a reprezenta, cât mai fidel, cele mai diverse procese și procedee tehnice tradiționale aparținând civilizației populare s-a prevăzut transferul și reconstrucția unei gospodării cu atelier de prelucrare a chihlimbarului provenind din satul Aluniș, comuna Colți, județul Buzău. Satul Colți este singurul sat din România specializat în prelucrarea acestei resurse a subsolului, ceea ce face ca această gospodărie-atelier să reprezinte o mare valoare atât arhitecturală, cât și tehnică. Primele ateliere de pe Valea Colților datează de la mijlocul secolului al XIX-lea și sunt deschise de sculptorii și bijutierii din zonă, cu timpul localnicii dobândesc importante noțiuni în practicarea acestui meșteșug.

Planimetric gospodăria are două niveluri; etajul este compus din două camere de dimensiuni aproape egale, una cu rol de odaie de locuit (3.20 X 2.70), iar cealaltă de odaie „frumoasă” (3.40 X 3.20). În cele două camere se intră dintr-o tindă centrală. Pereții etajului superior sunt din bârne de brad solzite și tencuite în interior și exterior. Ușile sunt din brad, frumos sculptate, păstrând ferestrele și feronerie originală.

Parterul este construit din piatră masivă de râu cu o grosime variind între 15 și 20 cm. Aici se află două încăperi, una cu rol de bucătărie de vară (3.60 X 3.30), iar cea de-a doua cu rol de atelier (3.90 X 3.30), încăpere în care se realizează un atelier pentru prelucrarea chihlimbarului dotat cu: strung cu pedală, un polizor cu curea, unelte de prelucrat chihlimbarul, bucăți de roacă cu filoane de chihlimbar și alte obiecte de inventar.

Satul Aluniș se află la o altitudine de 1100 m în apropierea cursului inferior al râului Buzău. Principalele ocupații ale locuitorilor sunt: creșterea animalelor, prelucrarea lemnului Casa este situată în satul Aluniș, ce se află în cadrul comunei Colți, pe drumul principal, în apropierea Bisericii de piatră datată 1277 și până nu demult prelucrarea chihlimbarului.

Casa a aparținut domnului Oprea Nicolae care a copilărit în această casa moștenită de la părinții săi. Casa datează, după spusele localnicilor și după planimetrie, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Paul Stahl pleasează, după caracteristici, în jumătatea de nord a Olteniei și a Munteniei acest tip de casă cu etaj. Casa are formă dreptunghiulară cu latura mică orientată spre drum.

Sistemul de încălzit și de prelucrare a hranei din bucătăria de vară se continuă cu un horn ce iese prin tindă în pod. Șarpanta este construită în patru ape având o amplitudine de 4 m. Învelitoarea este din șindrila de 25 cm lungime. Foișorul de la cel de-al doilea nivel are un trafor sculptat și trei stâlpi frumos ornamentați.

Completarea gospodăriei s-a realizat în urma unei cercetări efectuate în două faze; prima, în iulie 2006, pe Valea Colților, iar cea de-a doua, pe valea râului Bâsca. Deplasările s-au materializat prin achiziționarea anexelor gospodărești necesare completării inventarului pentru o cât mai fidelă reprezentare muzeală. Lucrările sunt executate de o echipă de meșteri maramureșeni, specializați în restaurarea monumentelor de arhitectură populară, în strânsă colaborare cu Laboratorul Zonal de Conservare-Restaurare din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”.

Foto: Alexandru Olănescu